

Khatijah Sidek: Suara Pejuang Terpinggir yang Dibisukan dalam Sejarah Perkembangan Politik UMNO

Khatijah Sidek: The Silenced Voice of a Freedom Fighter in the UMNO Political Struggle

SOHAIMI ABDUL AZIZ

ABSTRAK

Makalah ini bertujuan untuk meneliti sebuah memoir yang ditulis oleh Khatijah Sidek daripada perspektif feminisme iaitu satu kajian subaltern seperti yang dikemukakan oleh Gayatri Chakravorty Spivak. Persoalan perjuangan wanita dan politik menjadi aspek penting di dalam makalah ini dan aspek ini diletakkan dalam konteks politik Malaysia pada tahun 1950-an di mana parti politik UMNO mula berkembang dan peranan wanita sangat terhad. Memoir ini ditulis oleh seorang wanita yang membincangkan tentang wanita di dalam arus kekuasaan lelaki di dalam UMNO. Suara perjuangan Khatijah Sidek untuk mendapat hak sama taraf dengan kaum lelaki begitu lantang diperjuangkan di dalam UMNO. Makalah ini mendapati bahawa pandangan yang dikemukakan oleh Spivak iaitu suara golongan subaltern seperti wanita yang dikonkritkan oleh Khatijah Sidek tidak didengari oleh pihak yang dominan seperti lelaki yang merupakan golongan yang berkuasa. Makalah ini menunjukkan bagaimana hegemoni lelaki menundukkan suara politik wanita subaltern seperti Khatijah Sidek.

Kata kunci: feminisme, subaltern, esentialisme strategik, matrilineal, patrilineal hegemoni lelaki

ABSTRACT

This article seeks to examine a memoir written by Khatijah Sidek from the perspective of feminism, a subaltern analysis advanced by Gayatri Chakravorty Spivak. An important aspect of this article is women political struggle in the context of Malaysian politic of the 1950s in which UMNO was the dominant political party. At the time, women's in politics was very limited. This memoir, written by Khadijah, tells of her fight for equal political participation in UMNO as the men. This article highlights that women's voice in politic was silenced, a fact borne out by Khadijah Sidek's own termination as UMNO's party member following her struggle to change the political scenario. This article underscores the fact that male hegemony rendered mute the political voice of the subaltern women.

Keywords: feminism, subaltern, strategic essentialism, matrilineal, men hegemony patrilineal

PENGENALAN

Memoir Khatijah Sidek yang bertajuk Memoir Khatijah Sidek: Puteri Kesateria Bangsa (1995), merupakan satu naskhah yang sangat menarik untuk dibaca dan difikirkan kerana beliau merupakan pejuang politik dan wanita yang mempunyai personaliti yang luar biasa dari segi kekuatan perjuangannya yang tiada tolok bandingnya. Memoir ini merupakan sebuah naskhah yang kuat aspek naratifnya yang menjelaskan satu perjalanan hidup seorang wanita gigih dari mula sehinggalah beliau tersisih daripada arus perdana politik Malaysia. Unsur naratif di dalam memoir ini memaparkan bagaimana beliau membina asas perjuangan wanita dan politik, melalui pelbagai ketegangan, menghadapi krisis politik dan berhadapan dengan penyingkirannya daripada politik UMNO pada waktu itu.

Khatijah Sidek (1918-1982) merupakan tokoh wanita yang tidak asing lagi dalam sejarah perkembangan UMNO iaitu sebuah parti politik yang dominan di

Malaysia. Beliau pernah menjadi Ketua Penerangan Pengerakan Kaum Ibu UMNO (kini dikenali sebagai Pergerakan Wanita UMNO), Setiausaha Hal Ehwal Kaum Ibu, Pemangku Ketua Pergerakan Kaum Ibu, Ketua Pergerakan Kaum Ibu (1954-56) dan wakil tunggal wanita dalam Jawatankuasa Kerja Tertinggi UMNO. Beliau kemudian menjadi salah seorang daripada tiga ahli Parlimen pertama di Malaysia melalui pilihan raya umum 1959.

Khatijah Sidek telah dilahirkan di Pariaman, Sumatera Barat di dalam keluarga yang mengamalkan adat pepatih yang bersifat matrilineal iaitu wanita sebagai ketua dan warisan keluarga. Adat Pepatih ini telah membentuk keperibadian Khatijah sebagai pemimpin politik dan pembela wanita yang cecal, berani dan lantang. Beliau mendapat pendidikan awal di sekolah Belanda di Sumatera. Pada tahun 1946 beliau tiba di Singapura dan menyertai UMNO pada tahun 1953 dengan menjadi ahli UMNO cawangan Johor Bahru.

WANITA MINANGKABAU

Masyarakat Melayu di Singapura dan Malaysia (Malaya pada waktu itu) (kecuali di beberapa tempat di Negeri Sembilan) mengamalkan budaya patriarkal (patriarchal) di mana nilai budayanya dikuasai oleh lelaki (patrilineal). Budaya patriarkal memperlihatkan hegemoni lelaki iaitu kekuasaan lelaki dalam pelbagai sisi kehidupan. Di dalam dunia patriarkal, wujud binari di antara lelaki dan wanita, di mana lelaki lebih superior berbanding wanita. Identiti wanita wujud kerana adanya lelaki dan sebaliknya. Namun identiti wanita itu dicorakkan oleh hegemoni atau kekuasaan lelaki. Sehubungan itu, dalam banyak hal, kehidupan wanita ditentukan oleh lelaki sehingga wanita terpinggir di dalam merancang dan membuat keputusan termasuklah di dalam bidang politik yang melibatkan kuasa. Keadaan ini lebih terasa pada masa Khatijah Sidek mula bertapak di dalam politik di Malaya pada waktu itu iaitu pada tahun 1940-an. Gayatri Chakravorty Spivak (1996) di dalam esainya yang bertajuk *Can the Subaltern Speak?* (1985), berpendapat bahawa wanita yang terpinggir ini juga termasuk di dalam golongan subaltern.

Dalam konteks Malaya yang dikuasai oleh masyarakat patriarkal, golongan subaltern atau golongan terpinggir ini ialah wanita dan Khatijah Sidek yang telah biasa dengan masyarakat patriarkal melalui adat pepatihnya melihat keadaan ini dengan rasa yang kurang senang. Nilai masyarakat patriarkal berbeza daripada nilai masyarakat matrilineal yang didominasi oleh wanita. Justeru, Khatijah mempunyai masalah untuk menerima keadaan masyarakat patriarkal yang didominasi oleh lelaki. Sehubungan itu, berlaku pertentangan dinilai di antara Khatijah dengan pemimpin-pemimpin UMNO yang dikuasai oleh lelaki.

KHATIJAH SIDEK DALAM POLITIK DI MALAYA

Ketika Khatijah sibuk dengan perjuangannya mendapatkan kemerdekaan dari Belanda melalui Puteri Kesateria (ditubuhkan pada tahun 1944 iaitu satu pertubuhan parameliter sukarela wanita yang berpusat di Bukit Tinggi), di mana beliau menjadi ketuanya, Khatijah telah dijemput ke Singapura dan Malaya untuk melihat keadaan wanitanya. Bagi Khatijah, sama ada wanita di Indonesia atau di Singapura dan Malaya, mereka berada dalam satu rumpun yang sama iaitu rumpun Melayu dari segi budaya. Misalnya pada waktu itu, terdapat ramai orang Indonesia di Singapura. Beliau ke Singapura pada tahun 1945 dan kemudian pada 1947. Khatijah menjelajah ke seluruh Malaya seperti ke Johor, Perak dan Kuala Lumpur. Hasil daripada penjelajahan tersebut, beliau mendapati penglibatan wanita di dalam bersatu-satunya dan berpolitik di Malaya adalah seperti berikut:

Pada masa itu, persatuan wanita sangat kurang di Malaya. Ada sejumlah kaum wanita dalam Kesatuan Melayu di Johor; juga dalam UMNO dan PKMM [Parti Kebangsaan Melayu Malaya]. Pertubuhan ini mempunyai bahagian wanita. Tapi tidak ada sebuah badan nasional yang didirikan; semua bahagian wanita ini sangat lemah dan keadaannya masih berterusan (Khatijah Sidek 1995: 80).

Bukan sahaja kurangnya wanita menganggotai pertubuhan-pertubuhan sukarela dan politik, keadaan mereka juga sangat mendukacitakan. Kata Khatijah lagi:

Saya sedar kaum wanita di Malaya sangat tertindas, lemah, dan begitu juga pertubuhan mereka; keadaan begitu buruk masa itu (Khatijah Sidek: 80).

Mengapakah keadaan wanita di Malaya pada waktu itu sangat lemah dan tertindas? Terdapat banyak faktor yang boleh dikaitkan dengan keadaan ini. Namun, faktor penting yang mahu dibincangkan di dalam makalah ini ialah faktor lelaki. Kaum lelaki sebagai kaum yang berkuasa ke atas wanita telah memberi tekanan yang hebat ke atas kedudukan wanita dalam banyak segi seperti pendidikan, ekonomi dan politik. Dalam memoirnya, Khatijah Sidek menyatakan bahawa pada tahun 1947, apabila kali kedua ke Singapura, beliau tekad untuk membela kaum wanita yang tercicir daripada segi pendidikan, kemahiran rumah tangga dan menanam bibit-bibit kesedaran politik di kalangan wanita Indonesia di sana. Beliau telah bergiat dalam Persatuan Wanita Indonesia Baru (HIMWIM) dengan gerakan untuk menimbulkan kesedaran tentang kemerdekaan Indonesia di kalangan wanita Indonesia di Singapura. Namun, usaha beliau ini telah menimbulkan keadaan yang kurang disenangi oleh pihak Inggeris di Singapura. Lalu Khatijah ditahan di bawah Akta Darurat selama dua tahun 1948-1950. Kemudian beliau dihukum buang negeri iaitu tidak boleh memasuki Singapura selama sepuluh tahun. Walau bagaimanapun, tekanan politik Inggeris ini tidak memadamkan semangat juang Khatijah. Beliau kemudiannya mula aktif di Malaya dengan Persatuan Melayu Semenanjung (PERMAS) yang memperjuangkan hak Melayu. Beliau kemudiannya dilantik sebagai Ketua Pergerakan Kaum Ibu PERMAS. Khatijah telah keluar dari PERMAS kerana masalah dalaman pertubuhan tersebut dan tiga bulan kemudian beliau dipelawa menjadi anggota ahli UMNO di atas jemputan Ibu Zain iaitu tokoh Kaum Ibu UMNO dan sokongan Tuanku Abdul Rahman (Presiden UMNO pada waktu itu). Pada mulanya beliau agak keberatan untuk menerimanya kerana bimbang UMNO tidak dapat menerima wanita yang pernah dipenjarakan. Namun setelah dipujuk oleh Ibu Zain (Khatijah 1995: 122), dengan meyakinkannya bahawa beliau dipenjarakan bukan kerana kesalahan jenayah tetapi kerana politik dan UMNO dapat menerimanya maka pada tahun 1953, Khatijah bersetuju untuk menjadi ahli UMNO (lihat juga Aishah Ghani 1995: 89). Sebenarnya,

kehadiran Khatijah di dalam UMNO tidak sepenuhnya diterima oleh pemimpinnya. Ada yang menentang keahlian Khatijah kerana beliau pernah dipenjarakan dan bersimpati dengan komunis seperti yang dilabelkan oleh pihak Inggeris dahulu.

UMNO DAN HEGEMONI KAUM LELAKI

Khatijah telah dipilih sebagai ahli jawatankuasa Pergerakan Kaum Ibu UMNO Johor dan terpilih menjadi wakil di Kongres UMNO di Melaka pada April 1953. Dalam kongres ini, Khatijah telah mengemukakan satu usul yang dilihat sebagai sesuatu yang menentang arus hegemoni lelaki pada waktu itu. Usul yang dibawa itu ialah meminta kongres memberi hak yang sama kepada kaum ibu seperti juga hak kaum bapa dan menghantar lebih ramai lagi perwakilan wanita di dalam kongres. Namun kaum lelaki dalam UMNO pada waktu itu menentang usul Khatijah. Beliau menyedari usulnya tidak akan diterima kerana tidak ramai perwakilan wanita di dalam kongres itu yang dapat menyokong usul berkenaan:

Semua perwakilan lelaki menentang usul ini yang semacam revolusi kecil dalam kongres; mereka semua terkejut dan marah. Selepas itu, kaum lelaki dan pemuda bersama-sama menentang kami, kaum ibu (Khatijah Sidek 1995: 128).

Khatijah tidak kecewa dengan sikap kaum lelaki di dalam UMNO terhadap kaum ibu. Beliau terus bekerja keras untuk menambah bilangan wanita yang menjadi ahli UMNO. Di atas usahanya yang bersungguh-sungguh tanpa mengira keadaan diri, bilangan cawangan UMNO daripada kalangan wanita semakin bertambah dan dikatakan bahawa Cawangan Pergerakan Kaum Ibu UMNO Johor ialah cawangan terbesar di Malaya pada waktu itu.

Pada tahun 1954, perhimpunan agung UMNO telah diadakan di Alor Setar, Kedah. Dalam perhimpunan ini, Tunku Abdul Rahman telah dipilih sebagai Presiden UMNO dan Tun Razak sebagai Timbalan Presiden. Dalam perhimpunan agung ini, Khatijah mendapati bahawa tidak ada seorang Kaum Ibu UMNO yang dipilih sebagai ahli majlis tertinggi. Keadaan ini dilihat oleh Khatijah sebagai tindakan yang memandang rendah terhadap wanita dan wanita hanya dijadikan alat untuk bekerja bagi UMNO tanpa pengiktirafan yang sewajarnya. Dalam perhimpunan itu, Khatijah telah membuat ucapan bantahan. Katanya:

“Kenapa tak ada seorang pun kaum ibu terpilih dalam majlis tertinggi UMNO?” ... “Adakah ini bererti kaum bapa dan pemuda menilai kaum ibu rendah dan tugasnya hanyalah berbakti kepada kaum lelaki semata-mata?” ... “Tengok, kaum ibu menjual sapu tangan yang kami sulam sendiri dan berjaya mengutip \$500 yang kamu sumbangkan kepada parti. Kaum lelaki tidak pun membuat apa-apa seperti itu”... “Kalau beginilah cara dan sikap kaum bapa dan pemuda, tidak ada gunanya kami kaum ibu menghadiri perhimpunan ini” (Khatijah Sidek 1995: 132).

Perjuangan Khatijah Sidek ini telah memberi kesedaran kepada Tunku Abdul Rahman selaku Presiden UMNO pada ketika itu untuk melantik seorang wanita sebagai ahli majlis tertinggi UMNO dan Khatijah telah terpilih sebagai wanita pertama yang menduduki majlis ini.

KHATIJAH SIDEK DAN KESEDARAN KOLEKTIF WANITA

Usaha Tunku Abdul Rahman untuk melantik Khatijah sebagai Pegawai Penerangan Pergerakan Kaum Ibu UMNO bagi membangunkan Kaum Ibu UMNO seperti yang dicadangkan oleh Khatijah sendiri telah ditentang oleh lelaki iaitu Ketua Penerangan UMNO, Syed Jaafar Albar. Beliau merasa sudah memadai lelaki menjalankan usaha-usaha penerangan bagi mencari lebih ramai wanita Melayu menganggotai UMNO. Namun sikap Syed Jaafar Albar ini dibantah oleh Khatijah:

“... Saya fikir kaum wanita boleh dimenangi, hati mereka boleh dimenangi kalau mereka dengar wanita sendiri bercakap kepada mereka. Mereka akan rasa lebih selesa, dan akan lebih jelas kepada mereka; mereka akan faham dan akan menyertai parti kita.” (Khatijah Sidek 1995: 133).

Tunku Abdul Rahman menerima hujah Khatijah dan mengambil keputusan melantik beliau sebagai Pegawai Penerangan bagi Pergerakan Kaum Ibu UMNO. Peluang ini digunakan oleh Khatijah untuk membangkitkan satu kesedaran dalam kalangan wanita Melayu, bukan sahaja untuk berparti tetapi juga untuk memperjuangkan kemerdekaan. Pada waktu itu, tidak ramai orang Melayu lebih-lebih lagi wanita yang berani memperkatakan tentang kemerdekaan. Bahkan mengikut Khatijah, masyarakat di kampung merasa takut untuk mendengar perkataan ‘merdeka’ kerana dengan berkata merdeka bermakna menentang penjajah. Khatijah terpaksa menentang wacana kolonial iaitu satu wacana yang bersifat rasis dan menjajah. Wacana ini jelas mengagungkan hegemoni penjajah (Patrick Williams & Laura Chrisman 1994). Bagi Khatijah, orang Melayu telah lama terjajah dengan wacana kolonial ini. Justeru itu, mereka tidak dapat melihat kekuatan sendiri, sebaliknya memandang tinggi kepada penjajah. Wacana kolonial ini dipakukan ke dalam minda masyarakat Melayu di kampung-kampung oleh penjajah dan pegawainya dan akibatnya membimbangkan Khatijah. Beliau percaya orang Melayu akan terus tenggelam dengan kebodohan dan rasa rendah diri:

Apabila kerajaan penjajah pergi, mungkin kita di sini akan lapar. Orang Melayu boleh buat apa? Orang Melayu nak buat jarum pun tak pandai. Nak beli jarum mesti dari luar. Kalau British pergi, kita jarum pun tak ada (Khatijah Sidek 1995: 134).

Khatijah dan pasukannya terpaksa bekerja keras untuk menimbulkan kesedaran politik dan sosial di kalangan wanita untuk berjuang bukan sahaja tentang kemerdekaan tetapi juga tentang kedudukan dan

maruah mereka di kaca mata lelaki. Dalam konteks feminisme, kesedaran ini sangat penting bagi wanita secara kolektif bangun menentang sikap yang prejudis terhadap wanita ini. Dalam konteks wanita subaltern, kesedaran yang bersifat kolektif ini disebut oleh Spivak sebagai 'strategic essentialism' yang sangat diperlukan oleh wanita sebagai golongan terpinggir untuk bersuara di dalam tulisannya yang bertajuk, *Subaltern Studies Deconstructing Historiography* (1985). Kesedaran wanita subaltern ialah satu kesedaran penentangan (rebel consciousness) terhadap golongan yang berkuasa (baca: lelaki). Melalui 'strategic essentialism,' wanita sebagai golongan terpinggir bertindak untuk membolehkan kewujudan mereka disedari. Wanita subaltern ini menggunakan 'essence' mereka untuk membentuk satu identiti berkumpulan (group identity) dan bersama-sama berjuang untuk bersuara. 'Essentialism' yang difahami oleh Spivak mempunyai dua pengertian. Pertama; 'essential attributes' wanita subaltern dikenal pasti oleh wanita bukan golongan yang berkuasa iaitu lelaki dan kedua; 'essential attributes' ini bukan sesuatu yang semula jadi tetapi dibina untuk tujuan politik iaitu untuk menentang kuasa lelaki. Kesedaran yang dihubungkan dengan 'essentialism' ini menjadi satu strategi bersuara bagi wanita subaltern '... understanding of "consciousness," our own transactional reading of them is enhanced if we see them as strategically adhering to the essentialist notion of consciousness, ...'. Spivak memahami erti kesedaran dalam konteks pasca-strukturalis iaitu sungguhpun kesedaran itu satu 'essential attributes' tetapi ia bukan sesuatu yang sejati malah sebagai satu usaha untuk menentang kekuasaan lelaki (Spivak 1996: 214-216).

Khatijah telah menggerakkan usahanya untuk menimbulkan kesedaran ini. Beliau telah menjelajah dengan pelbagai cara sama ada dengan berbasikal, berkereta, menaiki bot dan kereta api ke beberapa negeri di Malaya untuk bertemu dengan golongan wanita dan pemimpin mereka. Beliau melatih barisan pemimpin pelapis di peringkat cawangan berpidato dan mengurus cawangan dengan baik. Beliau mengajar sejarah Nusantara tentang perjuangan dan kesedaran politik wanita di Indonesia yang sanggup berkorban apa sahaja hatta nyawa yang wajar diikuti oleh wanita di Malaya. Khatijah juga membuka dimensi sosial wanita Melayu dengan pelbagai kegiatan sosioekonomi yang mengarah kepada kesedaran politik seperti mencari dana bagi membeli pelbagai keperluan seperti membeli pinggan mangkuk, gelas, teko dan alatan yang lain bagi disewakan untuk kegiatan seperti kenduri kendera dan wang dari sewa ini disalurkan kepada kegiatan politik. Kepimpinan politik yang ditunjukkan oleh Khatijah mendapat sambutan dalam kalangan wanita di kampung-kampung. Dalam tempoh sepuluh bulan, beliau telah berjaya membuka 130 buah cawangan di seluruh negara dan menambah keanggotaan Kaum Ibu UMNO seramai 10,000

orang (Khatijah 1995: 145). Namun, kaum lelaki tidak dapat menerima beliau sebagai wanita yang berkebolehan sebagai pemimpin politik tertinggi UMNO. Usaha untuk menjadikan Khatijah sebagai ketua Pergerakan Kaum Ibu UMNO ditentang oleh Setiausaha Agung UMNO ketika itu, iaitu Mohammad Yassin bin Abdul Rahman. Khatijah berhujah dengan Mohammad Yassin:

"Mengapa nak jadi Ketua pula? Kan sekarang Cik Khatijah sudah pun menjadi Setiausaha dan Pemangku Ketua?" Jawab saya: "Ini tak ada masalah. Cawangan telah mencalonkan saya untuk jawatan Ketua, dan saya setuju. Kenapa Encik menentang? Ini semua nama calon itu. Nama-nama ini mesti dibawa ke perhimpunan agung, dan semua perwakilan Kaum Ibu UMNO harus mengundi calon yang mereka suka," (Khatijah Sidek 1995: 146).

Di dalam memoir ini, diceritakan bahawa pencalonan Khatijah untuk jawatan Ketua Pergerakan Kaum Ibu UMNO telah disabotaj oleh kaum lelaki yang tidak boleh menerima pemimpin yang sehebat Khatijah dari segi pemikiran, sikap, idealisme dan strategi yang mendahului zamannya. Pemimpin lelaki terasa tercabar dengan kepimpinan Khatijah. Arus kesedaran wanita terpinggir yang telah digemblengkan itu cuba disekat. Namanya telah digugurkan daripada senarai pertandingan Ketua Pergerakan Kaum Ibu UMNO. Pengguguran nama Khatijah daripada senarai pertandingan menunjukkan bahawa Jawatankuasa Pemilihan menafikan suara ramai iaitu suara wanita dan Khatijah mengugut akan keluar dari UMNO. Hanya dengan cara ini, nama Khatijah dimasukkan semula dan senarai pertandingan menentang Ibu Zain dan beliau telah terpilih sebagai Ketua Kaum Ibu UMNO.

SUARA POLITIK WANITA

Perjuangan Khatijah untuk memartabatkan kedudukan wanita dalam politik UMNO tercabar lagi apabila beliau menghantar resolusi ke perhimpunan UMNO agar lima buah kerusi parlimen diberikan kepada wanita. Resolusi ini meminta agar Pergerakan Kaum Ibu UMNO dibenarkan memilih calonnya untuk dicalonkan di dalam pilihan raya akan datang. Resolusi ini ditentang oleh kaum bapa dan pemuda di dalam UMNO. Mengikut Khatijah, kaum lelaki masih tidak dapat mengiktiraf kedudukan wanita setimpal dengan kebolehan mereka. Resolusi ini telah dibentang oleh Aishah Ghani dari Kuala Lumpur dan mengikut Aishah Ghani, Khatijah mahu beliau tidak berganjak daripada meneruskan pembentangan resolusi berkenaan tanpa sebarang pindaan. Walau bagaimanapun, resolusi ini telah ditolak dan pindaan telah dilakukan iaitu dengan menambah ayat "dengan persetujuan Majlis Tertinggi UMNO" (1995: 41). Di sini, nyata bahawa pindaan yang dibuat ini memperlihatkan hegemoni lelaki dalam UMNO khususnya dalam Majlis Tertinggi UMNO sangat berkuasa. Pelbagai alasan yang menyakitkan hati wanita khususnya Khatijah Sidek telah dilemparkan:

Kebanyakan pemimpin kaum bapa dan Pergerakan Pemuda menentang memberi kerusi kepada Kaum Ibu. Alasan mereka ialah wanita terlalu lemah, kerja mereka di dapur, dan masanya belum tiba bagi wanita duduk di parlimen kerana mereka perlu diberi kursus tentang bagaimana berucap (Khatijah Sidek: 148).

Khatijah sebagai wakil kepada golongan subaltern dalam parti UMNO pada waktu itu telah bersuara tentang hak dan kedudukan mereka. 'Strategic essentialism' yang digunakan untuk menentang hegemoni lelaki dalam parti UMNO tidak membuahkan hasil yang diharapkan. Suara golongan terpinggir ini tidak didengari oleh kaum lelaki yang berkuasa pada waktu itu. Khatijah bekerja keras agar suaranya didengari dan kedudukan wanita dalam politik dihormati. Walau bagaimanapun, suara itu tidak didengari, akhirnya Khatijah dipecat daripada menjadi Ketua Kaum Ibu UMNO pada tahun 1956:

Seminggu kemudian, mereka memecat saya sebagai Ketua Kaum Ibu kerana mereka tak suka kepada kebenaran. Mereka tidak boleh terima wanita yang berani menghadapi mereka, dan kerana itu, mereka mencari jalan untuk menyingkir saya (Khatijah Sidek 1995: 148).

Suara Khatijah untuk memartabatkan kedudukan wanita dalam politik UMNO yang dikuasai oleh hegemoni lelaki semakin menghilang apabila beliau terus dipecat daripada UMNO pada tahun 1956.

Latar belakang Khatijah yang kuat dengan nilai kepimpinan semenjak di sekolah lagi, telah mencorak personaliti dan identiti beliau sebagai pejuang yang gigih, berani dan lantang dalam memperjuangkan idealismenya tentang peranan dan kedudukan wanita dalam politik di Malaysia. Perjuangan beliau tidak kesampaian kerana ganasnya gelombang lautan patriarki UMNO. Sungguhpun beliau telah berjaya memperkasakan Pergerakan Kaum Ibu UMNO, namun beliau gagal mengimbangi hegemoni pemimpin UMNO yang terdiri daripada kaum lelaki. Lantaran kalah dalam perjuangan ini, beliau telah terpinggir dari fajar kemerdekaan Malaya yang mula terasa pada 1957. Pengorbanan beliau tidak mendapat pulangan yang setimpal. Dalam satu ruang di dalam memoirnya, Khatijah ada mengutip pandangan orang wanita:

"Ibu, kau yang mencurahkan titik peluh, tapi orang lain yang menuai hasil daripada benih yang Ibu tanam. Sungguh tak adil" (Khatijah Sidek 1995: 173).

Bagi Khatijah, apa yang berlaku sudah ditentukan oleh Tuhan. Namun, yang lebih penting yang dinyatakan oleh Khatijah tentang pemimpin politik yang perlu kita renungkan ialah:

"Inilah erti menjadi pemimpin. Seorang pemimpin itu bukan saja diukur nilainya ketika dia menempah kejayaan dan menjadi orang besar, tapi juga dalam derita, susah payah dan papa. Kalau saya dapat harungi semua ini, saya layak jadi pemimpin" (Khatijah Sidek 1995: 167).

Khatijah sebagai orang terpinggir atau subaltern, telah terkeluar dari arus perdana yang dikuasai oleh hegemoni lelaki sehingga melontarkannya ke dunia yang penuh dengan duka dan derita pada penghujung hidupnya.

KESIMPULAN

Kesimpulannya, Khatijah Sidek sebagai golongan terpinggir atau subaltern dalam parti UMNO telah bersuara untuk memartabatkan wanita dalam politik tanah air. Beliau membawa satu suara baru dan lantang dalam memperjuangkan hak wanita dalam parti politik disamaratakan dengan hak kaum lelaki. Satu *strategic essentialism* telah dibuat oleh Khatijah bagi menimbulkan kesedaran kolektif di kalangan politikus wanita UMNO untuk memperjuangkan hak dan kedudukan mereka dalam UMNO. Namun, suara golongan terpinggir ini tidak didengari oleh kaum lelaki dalam parti UMNO kerana UMNO dikuasai oleh hegemoni lelaki yang sukar digugat. Apabila hegemoni lelaki begitu kuat menguasai UMNO, maka suara kaum ibu UMNO yang mengangkat Khatijah sebagai pemimpin mereka telah dibisukan di dalam UMNO. Jelas, perjuangan Khatijah tidak dipedulikan oleh kaum lelaki di dalam UMNO dan usaha kaum lelaki ini dikonkritkan lagi apabila Khatijah Sidek dipecat daripada menjadi ahli UMNO pada tahun 1956.

RUJUKAN

- Aishah Ghani. 1995. *Memoir Seorang Pejuang*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Khatijah Sidek. 1995. *Memoir Khatijah Sidek: Puteri Kesateria Bangsa*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ramlah Adam. 1978. *UMNO: Organisasi dan Kegiatan 1945-1957*. Kota Bharu: Mohd. Nawi Book Store.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1994. Can the Subaltern Speak?. Dlm. *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader*, disunting oleh Williams, Patrick and Chrisman, Laura. New York: Columbia University Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1996. Subaltern Studies: Deconstructing Historiography. Dlm. *Selected Works of Gayatri Chakravorty Spivak*, disunting oleh Landry, Donna and MacLean, Gerald. New York & London: Routledge.
- Williams, Patrick & Chrisman, Laura. 1994. Colonial Discourse and Post-Colonial Theory. An Introduction. Dlm. *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader*, disunting oleh Patrick Williams and Laura Chrisman. New York: Columbia University Press.

Sohaimi Abdul Aziz, Ph.D
Deputy Dean of Post-Graduate and Research
Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan
Universiti Sains Malaysia